

Ridiger Dalke

**ŽIVOTNE KRIZE
KAO PRILIKE
ZA RAZVOJ**

Prevela
Dušica Milojković

Laguna

Naslov originala

Ruediger Dahlke

LEBENSKRISEN ALS ENTWICKLUNGSCHANCEN

Copyright © 1995 C. Bertelsmann Verlag, München
a division of Verlagsgruppe Random House GmbH,
München, Germany

Translation Copyright © za srpsko izdanje 2017, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

**ŽIVOTNE KRIZE
KAO PRILIKE
ZA RAZVOJ**

Sadržaj

Uvod: Značenje/tumačenje i moć životnih prekretnica . . .15

DEO I

1. KRIZA 21
2. MANDALA KAO MODEL ŽIVOTA 24
3. RITUALI KAO KLJUČ NOVIH ŽIVOTNIH ETAPA 32
  - Rituali i njihovo dejstvo 37
  - Netaknuti ritualni svetovi 46
  - Rituali isceljivanja 48
  - Rituali inicijacije 52
  - Kvalitet vremena za rituale i svečanosti 55
4. GODINA I NJENE SVEČANOSTI 58
  - Sunce kao ogledalo toka godine i života 60
  - Mesečev ciklus kao mandala razvoja 63

DEO II

1. ZAČEĆE I TRUDNOĆA. 67
  - Rituali pozdravljanja života
nasuprot njegovom nepoštovanju 81

Problemi u trudnoći	86
Preosetljivost na mirise.	86
Opijati i droge.	87
Mučnina i povraćanje	88
Slabost i vrtoglavica.	89
Prevremeni trudovi.	91
Osvrt na početak života	95
Pitanja o začeću i trudnoći	98
Prostor za praktično iskustvo	98
2. ROĐENJE.	100
Problemi s rađanjem	115
Komplikacije na porođaju.	120
Karlični položaj bebe prilikom porođaja.	124
Poprečni položaj	128
Carski rez	131
Drugi problemi s rađanjem i puštanjem	137
Prevremeno pucanje vodenjaka.	137
Prevremeni porođaj	138
Prevremeno odvajanje posteljice	139
Pupčana vrpca oko vrata.	140
Zaključak	141
Pitanja o porođaju i rođenju	142
Terapijske mogućnosti za razrešavanje trauma doživljenih pri rođenju	144
3. KRIZE NAKON ROĐENJA	
I TOKOM RANOG DETINJSTVA	145
Posle rođenja	147
Postporođajna depresija i psihoza dojilja	148
Gubitak seksualne želje.	151

Detetovi problemi s prilagođavanjem	154
Problemi s dojenjem	156
Dete u roditeljskom krevetu	158
Zubići	158
Odbijanje od sise	159
Krize ranog detinjstva	160
O puzavcima, knjiškim moljcima i legasteničarima	160
Ustanak za ispravnost	161
Prvo „ne“ i faza prkosa	162
Klasične borbe za moć	164
Gornja posuda: problemi s jelom	166
Donja posuda: problemi s navikavanjem na nošu	168
Truba svira večerje: odlazak na spavanje . . .	170
Mali rituali umesto velikog odmeravanja snaga .	173
Pitanja za uzrast bebe i malog deteta	176
4. KRIZE DETINJSTVA	178
O dečjim bolestima i kampanjama vakcinacije .	179
Vrtić kao rasonoda, ili predškolski stres?	182
Prvi dan u školi	184
Pitanja za detinjstvo	187
Vežbe za decu	187
5. PUBERTET	189
Problemi i bolesti.	189
Prva menstruacija.	190
Mutiranje glasa	192
Pubertetske akne	193
Pubertetska anoreksija	194

Bulimija	195
Predlozi za terapiju	197
Pubertetski rituali	200
Tradicionalni rituali	200
Moderni „rituali“	203
Moderna društva velike dece	206
Opasan dečji svet: društvo zavisnika	222
Ritual koji se postaje žena	234
U potrazi za surogat ritualima	236
Ritual potrage	236
Ritual za izbegavanje zavisnosti	240
Neophodne pobune	245
Ekstaza.	246
Pitanja o pubertetu.	248
Vežbe u pubertetu	249
6. ADOLESCENCIJA.	253
Pitanja za adolescenciju	258
7. VENČANJE	260
Pitanja za venčanje	271
Ideje za rituale razvoda.	272
Ideje za svadbene rituale	273
8. PROFESIJA	274
Pitanja o profesiji.	278
9. DUHOVNE KRIZE	280
10. KLIMAKTERIJUM, ILI KRIZA SREDNJEG DOBA	289
Manevri odvrćanja pažnje	300
Slike bolesti krize srednjeg doba	303
Depresija.	303

Involutivna melanholija	308
Uvećanje prostate	309
Opadanje kose	313
Miomi	314
Uklanjanje materice (histerektomija)	317
Klimakterične tegobe	319
Estrogensko ludilo	325
Posledice po žene	325
Posledice po svet – novi vid zagađivanja prirodne sredine	332
Animus i anima	335
Pitanja za krizu srednjeg životnog doba	338
Vežbe	339
11. STAROST	342
Staračke bolesti	349
Arhetipovi starenja	358
Pitanja o starosti	370
Meditacije kao priprema za veliko opuštanje	371
Vežbe	371
12. SMRT	374
Umiranje u savremenom dobu	375
Svesni odnos prema smrti	387
Dobrovoljna smrt	390
Posmrtnne krize	392
Mogućnosti razumevanja smrti	394
Noviji pristupi razumevanju smrti	397
Posmrtni rituali kod nas	397
Smrt sa duhovnog stanovišta	403
Vežbe za odnos sa smrću	410

DEO III

1. DAN KAO OGLEDALO ŽIVOTA	411
2. O PRAVOM TRENUTKU I ISPRAVNOM REDOSLEDU.	420
3. PERSPEKTIVE	423
Kriterijumi za trenutak individualnih prelazaka	423
Alat i gradivni elementi za sopstvene rituale prelaska	424
Faze rituala prelaska	425
4. ZAVRŠNI PREGLED	431
Literatura	435
<i>O autoru.</i>	439

Kao svaki cvet i svaka mladost vene
Starosti uzmiče, cveta svaki životni stupanj,
Cveta svaka mudrost i svaka vrlina
U svoje vreme i ne sme večno da traje.
Srce na svaki zov života mora
Spremno da bude za oproštaj i nove početke,
Da bi se hrabro i bez tuge
Podalo novim, drugim okvirima.
Neka čar krije se u svakom početku,
Ona nas štiti i pomaže nam živeti.

Koračajmo spokojno iz prostora u prostor,
Nijednom ne prionimo kao zavičaju,
Duh sveta neće nas okovati i stesniti,
Stupanj po stupanj hoće da nas uzdigne, proširi.
Tek što smo u jednom životnom krugu zavičajni
I prisni postali, već preti mlitavost,
Samo onaj ko je spreman za polazak i put,
Može da se otme navici koja koči.
Možda će nas još i smrtni čas
Ka novim prostorima mlade poslati,
Zov života nikad neće prestati...
Onda hrabro, srce, oprosti se i isceli!

Herman Hese, Stupnjevi

UVOD

Značenje/tumačenje i moć životnih prekretnica

Što bolje izlazimo na kraj s tehničkim problemima, izgleda da sve više gubimo sposobnost da izađemo na kraj s prirodnim pojavama. Naročito teško nosimo se sa životnim prekretnicama, s prelaskom iz jedne životne faze u drugu. Jurimo kroz život, gde god je moguće štedimo vreme, ali ipak više nemamo vremena da se posvetimo suštinski važnim stanicama na putu sopstvenog razvoja.

Pojava ubrzanog razvoja može da se prati u različitim ravnima. Dok su za prelazak iz lovačkog u poljoprivredno društvo bile potrebne hiljade godina, prelazak u industrijsko društvo odvijao se veoma brzo, tokom jednog veka. A ipak se i industrijska revolucija odvijala sporo u poređenju s prelaskom u informatičko društvo, koji se dogodio toliko brzo da mnogi nisu uspeli čak ni da ga registruju i uklope u društveni kontekst. Naredni prelazak, u društvo svesnosti, odvija se tako ogromnom brzinom i tako neprimetno – da ga svesno opažaju samo malobrojni.

Prekretnice između faza u životu pojedinca – začće, rođenje, pubertet, odvajanje od roditeljskog doma, stupanje

u brak, kriza srednjih godina i smrt – takođe predstavljaju nešto što sve manje ljudi potpuno svesno doživljava. Prilikom začeca i rođenja svakako se smatra da novo ljudsko biće koje dolazi još nema svest, ili bar ne „pravu“ svest. Pubertet se manje ili više prenebregava. Stariji se nadaju da ih ta mladalačka kriza neće mnogo uznemiriti i da od njih neće tražiti velike napore. Konačno odvajanje od roditelja na kraju mladalačkog doba često izostaje, ili se pak nastoji da se iz pragmatičnih i drugih razloga ono što više odloži. Brak se sve više izbegava, u korist navodno ugodnijeg samačkog života, ili se pretvara u nastavak problematičnog odnosa s majkom, odnosno ocem. Profesija se od poziva svela na običan posao, u kojem sve veći broj ljudi nalazi sve manje zadovoljstva, pa između ostalog i stoga često menjaju radno mesto. Prelazne godine na sredini životnog veka ženska polovina stanovništva zamagljuje i uspeva da prebrodi uzimanjem hormona, dok ih muška polovina zanemaruje koliko god može. Posle toliko potiskivanja i prikrivanja, ne čudi mnogo što se i poslednja velika kriza, smrt, odigrava u atmosferi potiskivanja i zanemarivanja, uglavnom pod žalosnim okolnostima.

Kao da s ovim velikim, klasičnim životnim krizama nemamo već dovoljno teškoća, stalno im se pridružuju novi izazovi. Ni njih uglavnom ne uspevamo da rešimo, bar ne na zadovoljavajući način, a oni, pritom, svoje korene vuku upravo iz neuspešno razrešenih velikih kriza. Gotovo da bi se moglo reći da zanemarivanjem velikih životnih prekretnica sebi stvaramo čitavo obilje manjih, trajnih kriza. Tamo gde nije jasno povučena crta, u mehanizam života zapada pesak. Mehanizam počinje da zaribava, a i manji povodi narastaju u poprilične krize. Umesto da se krizni potencijal

usredsređeno savlada na određenim prekretnicama, sebi kolektivno stvaramo kriznu svakodnevicu.

Obilje kriza prilikom nekog gubitka – od gubitka partnera, do gubitka voljenog kućnog ljubimca – pokazuje da imamo problema s puštanjem. Kriza prilikom odlaska u penziju pokazuje da i veliki odlazak na zasluženi odmor nakon napornog profesionalnog života ne protiče znatno bolje od onog svakodnevnog, malog, posle napornog radnog dana. Tamo gde su druge generacije očigledno bile raspoložene za slavlje, mi se naprosto osećamo bedno. Sindrom praznog gnezda je iznenađujuća pojava na koju se mnogi žale, dok bi duševno zdravi ljudi u njoj zapravo videli veoma poželjnu situaciju, u kojoj su mladima narasla krila i oni postali slobodni za samostalan životni let, dok bi stariji ponovo bili slobodni da lete kud žele. Mnogi „stari“, međutim, u današnje vreme očigledno više ne umeju da lete, ili za to više nemaju volje. Ostaju da čuče u praznom gnezdu, pokušavajući da preokrenu tok vremena i da svoje „mlade“ domame nazad. Ili pak, tamo gde im to ne polazi za rukom, postaju depresivni, pa je njima samima potrebna tuđa nega i pomoć. U današnje vreme, međutim, često se kao kriza i uz patnju proživljava i suprotna situacija, koju oličavaju takozvane krize izazova. Može da ih pokrene, recimo, preseljenje u novu sredinu ili promena radnog mesta. U osnovi uvek se radi o tome da nećemo da pustimo ono staro i poznato, pa stoga ne možemo ni da prihvatimo novo. Obrazac ovih kriza proizilazi iz velikih životnih kriza. Bilo da se čvrsto drži starog posla ili neke stare teme, recimo brige o porodici i njenom materijalnom obezbeđivanju – čovek nije slobodan i otvoren za ono novo što mu predstoji. Koliko god da je stari obrazac možda dobro funkcionisao u prošlosti, u novoj situaciji je neprimeren i samo donosi patnju.

Očigledno je da smo počeli da se razvijamo toliko brzo da to više ni sami ne možemo istinski da pratimo. Za životne prekretnice nam, osim toga, nedostaje i bezbedna mreža rituala kojoj bismo s poverenjem mogli da se prepustimo. Odatle proizilaze veliki problemi u svim mogućim ravnima ličnog i društvenog života. Ti problemi i krize ovde bi trebalo da budu rasvetljeni u kontekstu ezoterijske filozofije, a istovremeno ćemo na odgovarajući način protumačiti i probleme i slike bolesti koji se pritom javljaju. Međutim, činjenica da autor bespoštedno upire prstom u slabosti načina na koji naše društvo pristupa životnim prekretnicama još ne znači da za sve te slučajeve on može da ponudi bolja rešenja, a osvrst na arhaična društva, koja su zahvaljujući svojim ritualima prelaska lakše izlazila na kraj sa životnim prekretnicama, ne predstavlja i savet da se vratimo takvim oblicima života. Naprotiv, u ezoterijskoj filozofiji uvek se radi o razvoju, mada u sasvim drugačijem smislu od onog koji nagoveštava naš savremeni napredak.

Korišćenje reči „ezoterija“ u današnje vreme, međutim, postaje problematično. Ranije je izraz *ezoteros*, koji potiče od Pitagore, označavao unutrašnji krug njegove škole. *Egzoteros* je pak označavao veći, spoljni krug pitagorejske škole. Znanje unutrašnjeg kruga tradicionalno je bilo na raspolaganju samo maloj grupi ljudi koji su ga brižljivo čuvali – ne da bi ga uskratili drugima, već zbog toga što ono čisto svetovnim ljudima ne donosi prednosti nego čitav niz opasnosti. U tome se do danas gotovo ništa nije promenilo. Znanje je ostalo tajno, ne toliko zbog isključivanja drugih, koliko zbog tendencije tog znanja da samo sebe štiti. Ono se čuvalo profanisanja, između ostalog čak i namernim profanisanjem. Recimo tako što je, u vidu običnih karata za igru, tajno egipatsko znanje tarota postalo, doduše, dostupno

svima, ali je širokoj javnosti ipak ostalo nerazumljivo. Slično je i s *Jevanđeljem po Jovanu*. Budući da je većini ljudi nerazumljivo, jednostavno se zanemaruje i tako ostaje zaštićeno od zloupotreba. I knjige o astrofizici ostaju tajne bez nekih velikih intervencija jer njihove matematičke osnove su za većinu ljudi prezahtevne i teške.

Ezoterijski talas tokom dveju proteklih decenija mnogo toga je, međutim, iz temelja promenio. Da bi se osladilo mnogima, to znanje je s jedne strane na grub način pojednostavljeno, a time i falsifikovano. S druge pak strane je – manje ili više nenamerno – čak i preokrenuto u svoju suprotnost, pa se javno hvali na smešan, često čak mučan način. U takvim knjigama, štampanim u hiljadama primera, teme kojih se naše društvo boji obrađuju se s mrvicom ezoterije i puštaju u promet u skladu sa zahtevima tržišta. Pritom se obećavaju duhovna nadmoć u profesionalnim i partnerskim odnosima, materijalno bogatstvo zahvaljujući ispravnoj molitvi, večna mladost i nepobedivost. To ima za posledicu da ljudi koji ovim temama ozbiljno pristupaju sve više zaziru od korišćenja pojma „ezoterija“. Ta reakcija je razumljiva, ali treba imati na umu da ezoterija nije kriva za zloupotrebe kojima je trenutno izložena, kao što se ni medicina i religija ne mogu optužiti za sve zločine koji su činjeni u njihovo ime, i još se čine. Stoga će ta tri pojma ovde biti ubuduće korišćena u svom prvobitnom značenju, onako kako su uvedeni u knjizi *Bolest kao govor duše*, čiji je opšti deo pouzdana osnova za odnos prema ezoterijskom shvatanju sveta i njegovim konkretnim tumačenjima.

Budući da određene bolesti često postaju i životne krize, ili su pak životne krize praćene bolestima, i pošto između tih dvaju tematskih krugova u načelu postoji bliska veza, knjige *Bolest kao put* i *Bolest kao govor duše* i odgovarajuće

knjige o posebnim bolestima* dobra su uopštena priprema za ovu. Važi i obrnuto: životne krize koje nisu na odgovarajući način prevladane predstavljaju osnovu mnogih bolesti i njihovih simptoma. Kod nekih se to jasno vidi već i po samom nazivu, recimo kod pubertetskih akni i pubertetske anoreksije, involutivne melanholije ili straha od smrti. Drugi zdravstveni poremećaji mogu pak da se razumeju samo na osnovu životnog obrasca – recimo Alchajmerova bolest, Parkinsonova bolest i druge staračke bolesti.

---

* Ruediger Dahlke, *Herz(ens) probleme* [Srčani problemi], Minhen, 1992; Ruediger Dahlke / Robert Hößl, *Verdauungsprobleme* [Problemi s varenjem], Minhen, 1992; Ruediger Dahlke, *Gewichtsprobleme* [Problemi s telesnom težinom], Minhen, 1989; Ruediger Dahlke / Margit Dahlke, *Psychologie des blauendunstes* [Psihologija plave magle (tj. alkoholizma)], Minhen, 1992.

DEO I

1. Kriza

G rčka reč *crisis* osim značenja kriza znači i odluka, unutrašnji sukob, protivurečnost, razdvajanje, podela, sud, izbor i proba. Kineski ideogram za krizu je spoj ideograma za opasnost i za priliku. Ako krizu ograničimo na njen negativni aspekt, kao što se to čini u uobičajenoj upotrebi u nemačkom jeziku, pogled nam ostaje ograničen. U medicini nam je, međutim, poznat pojam „krize isceljenja“, a kao „kriza“ uopšte se označavaju i presudni trenuci u toku bolesti. Ako je ishod pozitivan, od tog trenutka kreće se u pravcu ozdravljenja, pa je kriza tako prekretnica ka poboljšanju. Ako pod tim pojmom podrazumevamo i „odluku“, kao što je to slučaj u starogrčkom, imamo i svojevrsan ključ za suštinu svih kriza. Ako se nadovežemo na Kineze i zadržimo njihovo uključivanje pojma „prilike, šanse“ u pojam krize, stičemo pregled perspektiva koje se nude. Definicija Karla Jaspersa takođe ide u tom pravcu: „Tokom razvoja kriza znači trenutak u kojem celina podleže preokretu iz kojeg će čovek izaći preobražen, bilo s novim početkom neke odluke, bilo zahvaćen propadanjem.“ Za ono o čemu mi govorimo važno je nešto što Jaspers dalje kaže: „Životna priča se tokom vremena ne odvija ravnomerno, već je njeno

vreme kvalitativno razučeno, razvoj doživljaja dovodi do vrhunca na kojem mora da se donese odluka. Samo ako se opire razvoju, čovek će uzalud pokušavati da se zadrži na vrhuncu koji zahteva odluku, a da tu odluku ipak ne donese. Tada će o njemu odlučiti praktični dalji tok života. Kriza ima svoje vreme; ne može se preduprediti, niti se može preskočiti. Mora da sazri, kao i sve u životu. Ne mora da nam se ukaže kao katastrofa, već može da se odvija i tiho, spolja neupadljivo, ali uvek je presudna.“

Zaista, svaka kriza nas u najmanju ruku suočava s mogućnošću izbora da je svesno prihvatimo, ili da se od nje branimo koliko nam snaga dopušta. Tu već odlučujemo hoće li ona za nas postati opasnost ili prilika. Stara kineska misao, koja se vrti oko polarnosti jina i janga, u stanju je da vidi jedinstvo iza tih dveju suprotnih mogućnosti.

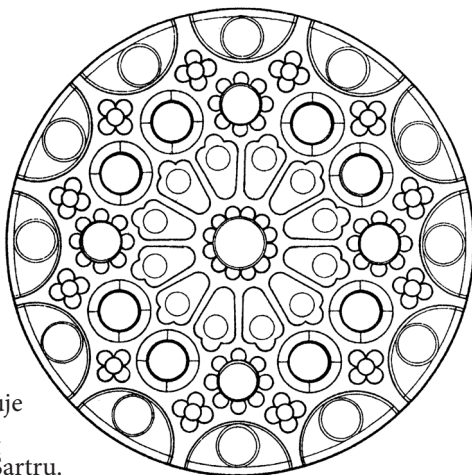
Istu odluku nameće nam i svaka bolest. Možemo da primimo njenu poruku i da je na taj način preobrazimo u priliku za razvoj, ili ćemo se od nje braniti i protiv nje boriti, pa je tako pretvoriti u opasnost. Već i sam nastanak određenih bolesti ide tim putem donošenja odluka. Čim neki izazov nije primljen u svest, energija mora da pobegne u nesvesno. Kasnije se često otelovljava kao slika neke bolesti. Prvobitnu tematiku tada simbolično predstavljaju pojedinačni simptomi. Neprestano se odlučujemo između svesnog suočavanja sa svojim temama i njihovog odlaganja i kasnijeg obrađivanja, tada pod okolnostima koje su teže jer su postale zagonetne. Iako tu odluku svesno više uopšte ne opažamo – jer već iz navike biramo navodno lakši put potiskivanja – ipak je uvek donosimo.

Čim neku temu potisnemo iz svesti, i time prepustimo isključivo telu, automatski nastaje svojevrсни jaz između

duše i tela. Ako on postane nepodnošljiv, jer se to dvoje previše udaljava, organizam pokušava sam sebi da pomogne. Čovek će se razboleti ili će zapasti u krizu neke druge vrste, s prilikom za novu odluku o temi s kojom se suočava. I jedno i drugo je pokušaj da se preko telesnog, ili preko zbivanja insceniranih u društvenom okruženju, ponovo spoje telo i duša. To se, međutim, na najjednostavniji način zbiva kroz svesno razumevanje drame koja se odvija na društvenoj ili telesnoj pozornici. Iz bliskosti telesnih, duševnih i društvenih kriza proizilazi mogućnost da se značenje sve tri vrste kriza posmatra s istog gledišta, na tlu ezoterijske filozofije. Da bi se krize uklopile u vremenski kontekst – Jaspers govori o tome da svaka kriza ima svoje vreme – neophodno je da se prethodno pozabavimo osnovnim obrascem života uopšte, to jest mandalom.

2. Mandala kao model života

Mandala je kružna tvorevina čija je građa svuda orijentisana prema središtu. Naučnim jezikom opisali bismo je kao centralno simetričnu. Istočni način mišljenja polazi od toga da je mandala nastala iz središta i da u svom središtu sadrži celinu. Zaista možemo da zamislimo da mandala nastaje tako što se jedna tačka, da se tako izrazimo, naduvava i time u nju pritiču vreme i prostor.

Slika prikazuje
južnu rozetu
katedrale u Šartru.

Među slikama i simbolima, mandala zauzima posebno mesto utoliko što u sebe integriše sve druge simbole, a naposljetku i sve što je uopšte stvoreno i što postoji. Od najmanjih do najvećih struktura, svuda nailazimo na mandale. Svaki atom, bez obzira na to hoćemo li se opredeliti za stari model Nilsa Bora ili za novi model kvantne fizike, svojim vrtložnim plesom elektrona oko jezgra koje miruje – čini mandalu. A budući da se sve u ovom stvorenom svetu sastoji od atoma, mandale su osnovna struktura svekolike materije. Princip plesa oko središta zajednički je svim atomima, pri čemu se središte odlikuje time da mahom izmiče našoj moći poimanja. Čak i po matematičkom prikazu, to središte nije od ovog sveta; *središnja* tačka nema svoju površinu u prostoru, a po definiciji i ne sme da je ima. Ako bismo je nacrtali kao tačku, to bi već bilo previše jer naš prikaz ima prostornost, a tačka ne. Tačka je jednodimenzionalna i time, geometrijski posmatrano, pripada jedinstvu. *Tao te king, Knjiga puta i vrline*, kao presudni centar oko kojeg se sve okreće opisuje glavčinu točka, odnosno prazninu u njenom središtu. Mitološki ples oko ništavila potvrđuje i naše znanje o unutrašnjoj strukturi atoma. Jezgro je po svojoj zapremi ni sićušno u poređenju s elektronskim omotačem. Ako bi elektronski omotač imao razmere Katedrale Svetog Petra u Rimu, najveće hrišćanske crkve, jezgro bi nasuprot njemu imalo veličinu zrnca prašine. A ipak se sve okreće oko tog jezgra, oko tog ništavila.

Kad je reč o ćeliji, osnovnoj gradivnoj jedinici organskog života, ponovo nailazimo na strukturu mandale. I tu se sve okreće oko ćelijskog jezgra koje uglavnom miruje; sve informacije bitne za život raznovrsnih ćelijskih struktura dolaze iz njega. Pošto je sav organski život izgrađen od ćelija, mandala je i na tom nivou osnova života. Čak i u

anorganskoj oblasti, mnogi kristali u svojoj osnovi imaju strukturu mandale, oko čijeg središta se oblikuje kristal.

Ako pređemo na veće strukture koje možemo da spoznamo, ponovo se srećemo s mandalom. Sama Zemlja, ali i sve druge planete i nebeska tela, odgovaraju modelu mandale utoliko što se okreću oko svog nepomičnog središta u kojem deluje sila teže. Čitav Sunčev sistem takođe predstavlja svojevrsnu mandalu, kao i svaka spiralna maglina i svemir u celini.

Spirala, koja je i sama mandala, na poseban način naglašava oblik mandale utoliko što ističe element kretanja koji je u njoj sadržan. Sve dolazi iz središta, ostaje vezano za njega i teži da se u njega vrati. Svemir je nastao iz središta spirale i u jednom trenutku tamo će se i vratiti, kao što nam to otkriva indijski mit o stvaranju, a u najnovije vreme to tvrde i neki astrofizičari. Životodavna sunčeva svetlost ne stiže do nas pravolinijski nego spiralno. Spirala je sveprisutna i u mikrokosmosu gde materija nastaje. Subatomske čestice, koje fizičari posmatraju u svojim komorama s mehurićima, često slede spiralne putanje. A tamo gde su osnove organskog života, u naslednom materijalu u unutrašnjosti ćelijskog jezgra, u središtu se nalazi dvostruka spirala DNK. U svim suštinski važnim tačkama života prepoznamo obrazac spirale. Stoga ne čudi što on igra glavnu ulogu i pri začeću i smrti. Kad duša tone u telo, to se često doživljava kao spiralno kretanje nalik kovitlacu, a na isti način ga i napušta prilikom smrti, što znamo iz reinkarnacione terapije.

Na mandalu nailazimo od najvećih dimenzija makrokosmosa, pa do najmanjih dimenzija mikrokosmosa. Mandala, međutim, nikad nije daleko ni u onom međuprostoru u kojem se odigrava naš život. Gleda nas iz cvetnih glavica i posmatra očima ljudi i životinja. Okreće se u svakom vodenom vrtlogu, ali i u vazдушnim kovitlacima i tajfunima. Nalazimo je u ljušturama školjki, kućicama puževa i svakoj snežnoj pahuljici.

Setimo se samo da ne postoje dve istovetne snežne pahuljice, niti dva ledena kristala, ali da su svi oni oblikovani po modelu mandale, u vidu šestokrake zvezde. To nam pomaže da procenimo mnogostrukost njenih mogućnosti i njenu ulogu u stvaranju. Sve dolazi iz mandale ili se kreće ka njoj jer je i veliki prasak, onako kako nam ga opisuje nauka, jedna vrsta mandale. Čak i najmoćniji planinski masiv s vremenom se raspada na zrna peska, pa time na mandale. Iz mandala atoma nastaje sve, i sve se u iste te mandale vraća. Ono što nas razdvaja od mandale uvek je samo veliki opsenar – vreme.

Ako se sve nalazi na putu mandale, nije nikakvo čudo što i mi, ljudi, sledimo taj univerzalni obrazac. U polarnom svetu život poprima svoj prvi oblik u središtu mandale, u oplodenom jajašcetu koje je opet jedna vrsta mandale. Iz nevezanosti slobodnog prostora duša biva usisana u teskobu tela, koju najpre oseća kao zatvor. Središnja tačka mandale odgovara jedinstvu, raju, gde suprotnosti još ne postoje. U skladu s biblijskim zadatkom da sebi potčini zemlju, dete će zatim težiti da se sve više udaljava od središta. U majčinom telu još je veoma blizu središtu, a time i jedinstvu. Preko pupčane vrpce najtešnje povezano s majkom, u toj „zemlji dembeliji“ u svako doba ima obezbeđeno snabdevanje. Time što neprestano raste, dete neopozivo, korak po korak, izlazi iz tog raja i sa svakim stupnjem razvoja dospeva sve dublje u polarnost. Uskoro mu gnezdo postaje pretesno. Htela – ne htela, majka snažnim porođajnim kontrakcijama u bolovima izbacuje dete iz sebe. S prvim dahom dete se vezuje za polarnost udaha i izdaha. Jedinstveno srce deli se po sredini i nastaju leva i desna komora. Dotad je disalo zajedno s majkom, a sad dete mora samo da udiše vazduh. Hrana mu je dotad priticala, a sad mora samo da sisa. Majka ga, doduše, i dalje doji, ali i to će ubrzo prestati. Odbijanjem od sise čini se još jedan korak dalje od središta, u pravcu

polarnosti. Dete i dalje hrane, ali ubrzo će morati samo da jede, a konačno i samo da se prehranjuje. Bezbednu majku zemlju, koju je dotad poznavalo pre svega ležeći potrbuške, moraće da napusti da bi se uspravilo na noge. Time dospeva u nestabilnu ravnotežu i još dalje u nesigurnost polarnosti. Svojim prvim „ne!“ nastavlja dalje tim putem, počinje da isključuje stvari. Otud nastaju prve senke, a još grublje se ističu suprotnosti polarnosti.

S pubertetom, pošto je već prešlo dobar komad puta kojim se udaljava od središta mandale, okončava još relativno neutralan dečji život. *Dete* mora da umre da bi mogli da žive *žena* ili *muškarac*. Presecanjem pupčane vrpce koja ga vezuje za roditelje, posle uspešno proživljenog mladalačkog doba, čini još jedan korak u samostalnost, a napetost i uzbuđenost života neprestano rastu. Potragom za svojom boljom polovinom, kako se u narodu tako lepo i istinito naziva životni partner, uzbuđenja često postaju još veća, a stupanjem u brak i osnivanjem sopstvene porodice rastu odgovornost i opterećenje, ali i prilike koje se pružaju osobi. Polarnost se sad veoma jasno oseća. Odavno više ne ide sve onako kako bi čovek želeo, a sve češće i kod najdobronamernih poduhvata u igru ulazi senka. Svi dalji napori da se ovlada životom i da se zemlja potčini sebi povećavaju napetost, uzbuđenje i odgovornost. Ukoliko se uspe u nagomilavanju velikog bogatstva, njime mora da se upravlja, a naposletku mora i da se čuva, što ponovo još više povećava napetost.

Na kraju, na periferiji mandale, dolazi se do tačke neopozivog povratka. Jedini mogući napredak tu je povratak. Iako danas pokušavamo da je zanemarimo, a ponekad čak i da je pređemo, ta spoljna granica životnog modela* ostaje nepremostiva. Još nikad nijedan čovek, niti ma koje drugo

---

* Nem. *Lebensmuster* – životni obrazac, model. (Prim. prev.)

biće, nije iz tog obrasca izašao na bilo koji drugi način osim kroz središnju tačku. Svi pokušaji da se čvrsto drži periferije i da se model životnog puta ne prihvati propadaju na ovaj ili onaj, spektakularan ili prost način. U toj tački važi ono što je Hrist rekao: „Ako se ne povratite i ne budete kao deca, nećete ući u carstvo nebesko“ (*Matej*, 18, 3). Sada svi putevi vode samo još nazad, kući, u pravcu središta mandale i opraštanja od polarnosti – u smrt. Svako čvrsto držanje uz ivicu mandale na sredini života predstavlja beznadežan poduhvat uperen protiv života i besmisleno trošenje energije na grčevite poduhvate bez izgleda na uspeh.

Budući da je cilj puta središte, a time i smrt, ljudi koji ne veruju u ritam života i smrti toga se najviše boje i sve čine da bi tu tačku izbegli. Pošto to, očigledno, nije moguće, izbegavaju makar da spoznaju tu činjenicu, pa se tako događa da se smrt kod nas svodi na nedostojnu predstavu. Kulture koje mandalu postavljaju u središte svog postojanja, kao recimo tibetanska, u smrti i začecu prepoznaju jedna te ista vrata koja se samo koriste s dve različite strane.

Velike religije koriste taj osnovni model svekolikog života da bi nam jasno predočile čovekov put. Mandalu poznaje i hrišćanska religija, koja ju je ovekovela u crkvenim prozorima u obliku rozeta iz doba gotike. Na to se odnosi i parabola o bludnom sinu. Otac, simbol Boga i jedinstva, živi sa svoja dva sina na imanju. Kad se jedan od njih pobuni, zatraži svoje nasledstvo i ode, otac ga, mada nevoljno, pušta da ide u svet. Sin napušta središte mandale i okreće se ka spolja, tamo tražeći svoj cilj. Zapašće u sve moguće teškoće, proigraće i proćerdaće nasledstvo, a kad konačno padne tako nisko da mora da stupi u tuđu službu kao svinjar, priseća se oca i jedinstva, okreće se i vraća, a otac ga prima raširenih ruku. Otac priprema za bludnog sina onu veliku gozbu koja toliko ljuti navodno dobrog sina koji je ostao kod kuće. Otac

njemu nije nikad priredio gozbu. Iz perspektive mandale to je razumljivo: zašto bi onaj ko je ostao da čuči u porodičnom gnezdu bio još i nagrađen za svoj nedostatak hrabrosti? Treba izaći i odvažiti se na život. Ono što je u ovoj paraboli umirujuće jeste to što očigledno moramo samo da pokušamo i smemo i da pretrpimo neuspeh – glavno je da pritom pamtimo put i da se jednom vratimo u jedinstvo s ocem.

Budizam i hinduizam još mnogo izričitije poštuju mandalu. Svoje hramove grade s tlocrtom u obliku mandale, a životni put svesno opisuju kao mandalu. U klasičnom obliku prikazuju je s četvoro ulaznih vrata, na sve četiri strane sveta, i sa simbolom jedinstva u središtu. Time izražavaju da mnogo puteva vodi jednom cilju, u okviru istog obrasca. Istočna učenja put opisuju kao „od ovde do ovde“, * što stvara mnoge nesporazume jer mnogi to smatraju dozvolom da se čovek ne razvija i da stoji u mestu, dok smisao i objašnjenje zapravo predstavlja mandala. Put vodi iz središta u središte, odnosno, još jasnije: iz nesvesno doživljenog središta u središte koje se svesno traži.

Mitovi i bajke takođe poznaju taj model i ilustruju ga na svoj način. Život junaka Odiseja opisuje potpuno putovanje kroz mandalu. Odisejev odlazak u Troju je put udaljavanja, njegova tamošnja pobeda događa se na sredini života, a sve pustolovine iz *Odiseje* ilustruju junakov put povratka svojoj boljoj polovini, Penelopi.

Junaka Parsifala, koji će poći u potragu za Svetim gralom, majka Herculoida predugo zadržava kod kuće, u porodičnom gnezdu. Ona je već imala loših iskustava sa svetom jer je izgubila supruga, Parsifalovog oca Gamureta. Stoga svog jedinca oblači u devojačku odeću i vaspitava neprikladno za spoljni svet. Ali čim Parsifal vidi prvog viteza, ode on. Učenje

---

* Nem. von hier nach hier. (Prim. prev.)

ga, doduše, skupo košta i čini grešku za greškom: bez razloga ubija crvenog viteza Itera, a kad stigne u zamak Grala – ne može da postavi iskupljujuće pitanje koje se odnosi na senku: „Šta ti fali, čiča?“, jer mu je majka strogo naložila da ništa ne pita. Tek kad padne na samo dno, u najbeznadežnijem očajanju pred njim se otvara put povratka. U filmu Džona Bormana [John Boorman] *Ekskalibur* iskupljujući odgovor za carstvo utonulo u agoniju glasi: „Kralj i zemlja su jedno.“ Kralj kao simbol jedinstva oličava središte mandale i identičan je sa svojim kraljevstvom, poljem mandale koje se razvija samo iz središta i bez njega je nezamislivo.

Tipičan junak bajke mora da napusti svoju kuću, a time i središte mandale, što mu često olakšavaju zla maćeha ili roditelji koji ga ne vole. Mora da savlada svoje zadatke u svetu kako bi zaslužio (i osvojio) svoju animu, svoju žensku stranu. Kad je pronađena i osvojena, sjedinjen s njom junak se vraća u očevo carstvo, gde, ako nisu umrli, žive još i danas. Taj tipičan završetak ukazuje da se tu ne radi o istorijskom nego o bezvremenom zbivanju.

Kad sve rezimiramo, možemo da zaključimo da su priče, mitovi, bajke i parabole pomoćna sredstva za pojašnjavanje ovog životnog modela i upravljanje po njemu. Naše zanemarivanje svih tih pomoćnih sredstava i zaboravljanje mandale kao osnovne karte plovidbe, ono je što nama, savremenim ljudima, otežava pronalaženje svog puta, a pre svega savladavanje prekretnica koje na njemu postoje.

Svaki razvoj odvija se u takvim stupnjevima, a ne kontinuirano, kako u Darvinovoj senci i dalje veruju evolucionisti. Nije slučaj nego pravilo da zapravo nedostaje veoma mnogo međustupnjeva koje predviđa njihova teorija evolucije. Razvoj se odvija u skokovima. Stari narodi za njih su imali rituale prelaska.

3. Rituali kao ključ novih životnih etapa

Prosvećeni zapadnjak ne oseća da mu rituali nedostaju. Naprotiv, srećan je što je oslobođen takvog „sujeverja“. Možda bi ga veoma zapanjilo to što se, kad pažljivije pogleda, ispostavlja da savremeni život i dalje sadrži sličan broj rituala kao i onaj drevni. Suštinska razlika, međutim, leži u svesnosti. Mi i dalje izvodimo najrazličitije rituale, samo što to više ne činimo svesno. Ko god posmatra ljude koji ostavljaju svoj automobil na nekom velikom parkingu može da primeti i prouči zapanjujuće mnoštvo rituala zatvaranja i obezbeđivanja. Čak i vlasnici automobila s centralnom bravom za svaki slučaj proveravaju sva vrata, drugi se više puta vraćaju na mesto svoje potrebe za zatvaranjem. Treći pak kruže oko svog vozila, dok se četvrti i po deset puta osvrću da ga pogledaju – da bi *bili sigurni*. Nije mnogo drugačije ni prilikom izlaska iz kuće kad se ide na godišnji odmor. Sve se kontroliše i proverava, u skladu s motom „triput meri, jednom seci“. Ako posmatrate „odrasle“ ljude u pešačkoj zoni, zapazićete neke koji staju samo na spojeve između pločica, dok drugi upravo to izbegavaju, gazeći samo po sredini

pločica. U vozovima mogu da se vide ljudi koji vrlo zagriženo broje bandere pokraj kojih prolazi voz. Drugi naši savremenici pak opsesivno čitaju natpise na reklamnim panoima, spređa i otpozadi. Treći, opet, imaju naročite rituale prilikom pranja, dok neki od klozetske šolje prave svoj tron oko kojeg organizuju upečatljivi ritual pražnjenja. Jao njima ako im putovanje ograniči mogućnost za vršenje tog rituala. U tom slučaju često odbijaju da nastave s pražnjenjem creva. Neki su razvili naročito detaljne rituale čišćenja, drugi pak rituale vezane za svoj automobil. Neki nesvesno obeležavaju svoju teritoriju, tako što više puta dodiruju određene uglove i ivice, i tako dalje i tako dalje.

Pored takvih bezazlenih, ali zbog svoje nesvesnosti često dosadnih radnji postoji i mnoštvo rituala koji već prelaze u bolest. Malo uvežbanije oko lako može čitavom našem društvu da postavi dijagnozu karaktera sklonog prisilnoj neurozi. Obilje bolesnih prinuda pretvara nekim ljudima život u prinudno uređen i nebrojeno puta kontrolisan pakao. Onaj ko više od sto puta na dan mora da opere ruke i doživljava veliki strah ako to propusti, već je prilično teško hendikepiran. Podleže prisilnom ritualu pranja ruku kod kojeg je očigledno u pitanju nešto više od spoljne prljavštine, koja bi bila dovoljno uklonjena već i prvim pranjem. Pravu temu tu predstavlja prljavština, a možda čak i krv koja u prenesenom smislu ostaje na rukama. U reinkarnacionoj terapiji izvor takvih rituala čišćenja uglavnom može veoma brzo da se pronađe u zanemarenim starim ritualima, koje treba ponovo izvući na površinu da bi osoba konačno mogla da pusti nešto što je učinjeno i prošlo te da ga se oslobodi. Spoljnim pranjem, ma kako delotvornim sredstvima, nikad ne može da se poboljša stanje kod ove bolesti. Slično je i s različitim oblicima prinudnog čišćenja koji ponekad ometaju čitav

život. Slično naporna i po posledicama deprimirajuća može da bude i potreba za kontrolom. U nekoj sivoj zoni predistorije iza nje se često kriju nedovršeni rituali bezbednosti. Nesvesni pokušaji da se to nadoknadi potpuno preteranom kontrolom besmislenih stvari ne mogu da donesu nikakvo poboljšanje sve dok koren problema ostaje skriven u mraku. Prinudno brojanje često ukazuje na rituale poretka koji su krenuli naopako, a prinudno praktikovanje religije navodi na pomisao da je u toj oblasti bilo rituala koji su pošli naopako, ili pak da se radi o prekršenim pravilima verskog reda.

Za prinudne radnje i postupke tipičan je strah koji se javlja čim se oni propuste. Oni koji su pogođeni prisilnim neurozama danas tim strahom kažnjavaju sami sebe za to što su u prvobitnoj situaciji izbegli kaznu, koja je često postojala za ometanje ili propuštanje rituala. Oboleli drže do toga da svoje rituale sprovede tajno, kako su oni prvobitno verovatno i bili zamišljeni. Ako na stvar gledamo iz tog ugla, iza mnogih neurotičnih simptoma mogu se pronaći propušteni ili nepravilno obavljani rituali. Ako sebi priznamo da gotovo svi bez ostatka pokazujemo izvesne neurotične crte, nije teško zaključiti da se u našem prosvećenom, modernom društvu može videti jedan nov, bolesniji oblik stare na ritualima zasnovane zajednice.

Pritom čak i ne moramo da se oslonimo isključivo na psihijatrijsko područje posmatranja. U tom kontekstu trebalo bi pomenuti i čitavo pravosuđe. Od samih početaka deljenja pravde korišćeni su rituali. Zbog čega uglavnom muške sudije kao ritualnu odoru odevaju haljine, a ponekad čak i stavljaju perike, ako ne zato da bi se uvukli u simboličnu ulogu Justicije – boginje pravde? Zbog čega mora da se ustane kad predstavnici časnog suda ulaze u sudnicu? Zašto se sva ta pravila sprovede tako strogo i na ritualan

način? Zbog čega sudija ne može da dozvoli da optuženi ostane da sedi?

U medicini postoji obilje slično nelogičnih struktura i pravila, koji mogu da se razumeju samo s ritualnog staništa. Oni se često brane čudnim, ponekad čak i pogrešnim argumentima. Zbog nekog mračnog predosećaja, koji su još ponajmanje u stanju da prozru sami pripadnici prirodnih nauka, te strukture i pravila se, međutim, tvrdoglavo čuvaju.*

Ritualizovane strukture ukazuju nam se i u firmama, u palatama u kojima zasedaju vlade, prilikom državičkih poseta i svih reprezentativnih skupova, prilikom pregovora i u jutarnjim ritualima odlaska u toalet, pri jelu i odlasku na spavanje. Zbog čega bismo inače sporazum koji treba zapečatiti potvrđivali stiskom ruke i potpisivali ugovor? Okosnica našeg društva, novčani promet, u krajnjoj liniji je neka vrsta magijske igre brojevima, koja u velikoj meri ima ritualni karakter. Drumski saobraćaj, voljeno i problematično čedo savremenog industrijskog društva, veoma strogo poštuje ritualna pravila. Ne držimo ih se zato što su logična, nego zato što su takva kakva su. Nije nimalo logično da se vozi desnom umesto levom stranom, ali opasno je prekršiti ritual i usprotiviti se njegovim pravilima.

Sasvim je očigledno da u većini važnih i manje važnih oblasti svog života i dalje koristimo rituale i imamo potrebu za njima. Toga smo veoma slabo svesni, čak i kad su ti rituali očigledni, poput onih u pravosuđu. Izgleda da u nama postoji neka instanca koja nas navodi da, ako smo zvanične rituale ukinuli ili su oni upropašćeni, kao zamenu tražimo i pronalazimo nesvesne rituale.

---

* O tome vidi 2. poglavlje u knjizi: Ridiger Dalke, *Bolest kao govor duše*, Beograd, 2013.

Pritom u starim ritualima našeg kulturnog kruga i dalje dobro prepoznajemo o čemu se zapravo radi: sedam svetih tajni Katoličke crkve zapravo su rituali za velike životne krize i, kako im već samo ime kaže, svete radnje koje imaju za cilj da se ljudima omogući da postanu zdravi i celoviti, a naposljetku i sveti. **Sveta tajna krštenja** posvećuje čoveka vodom u (hrišćanski) život, **prva pričest**, kao susret s Hristom preko njegovog tela (hostija) i krvi (vino), osigurava pun pristup zajednici vernih, što se izražava puštanjem vernika na svetu večeru, to jest na pričest. **Sveta potvrda** [tj. krizma, kod pravoslavaca miropomazanje] jača kontakt sa Svetim duhom. **Sveta tajna braka** uz božji blagoslov uvodi osobu u partnerstvo s drugim ljudskim bićem, a **sveta tajna rukopoloženja** uvodi sveštenike u zajednicu s Bogom. **Poslednja pomast** [kod pravoslavaca poslednja pričest] ritualno priprema osobu za prelazak u drugi svet. U prelomnim situacijama prilikom kriza sveta tajna **ispovesti** donosi duševno olakšanje time što osobu rasterećuje krivice i na taj način predstavlja klasičan ritual očišćenja. U svakom slučaju, ispovest je prvobitno bila zamišljena tako, pre nego što se u mnogom pogledu svela na instrument disciplinovanja i kažnjavanja.* Nezavisno od toga, međutim, mogućnost da se za promašaje na životnom putu dobije razrešenje predstavlja olakšanje za dušu. Ispovest je zapravo čak hrišćanski ritual preobraćenja. Čovek svodi bilans, polaže račun i doživljava metanoju, što zapravo znači preobražaj duhovnog stava, pogleda na svet i načina mišljenja, a u katoličkom** svetu tumači se

---

* U praksi to se često odvija po obrascu: za to što si deset puta onanisao, pet puta izmoli *Oče naš* i pet puta *Zdravo, Marijo*. Teško je zamisliti da je Hrist želeo da se *Oče naš*, jedina molitva koju je on neposredno dao ljudima, shvati kao kaznena mera koja se propisuje na ispovesti.

** I pravoslavnom. (Prim. prev.)

kao pokajanje. Sedam svetih tajni je i u našoj zemlji davalo ritualni okvir životu, sve do doba kad je hrišćanska kultura prestala da povezuje ljude i kad smo, zbog nedostatka obavezujućeg kulta, prestali da budemo jedna *kultura*.

Pošto smo ove rituale prelaska obezvređili, ili u najmanju ruku zanemarili, treba računati da će zbog toga nastati obilje rituala koji bi trebalo da budu njihova zamena. Na ritualima vezanim za prisilnu neurozu vidi se, međutim, da ti surogat rituali svoju ulogu više ne vrše na zadovoljavajući način. Uprkos stalnom ponavljanju, oslobađajuće dejstvo nije im ni blizu dejstva njihovih svesnih uzora. Ta pojava postaje nam još jasnija ako pogledamo savremene surogat rituale u pubertetu. Dok je u plemenskoj kulturi mladić postajao odrastao čovek kroz jedan jedini ritualni test hrabrosti, kod nas često nije dovoljno ni sto testova hrabrosti. Da bismo se približili toj tajni neophodno je da se intenzivnije pozabavimo pozadinom i nastankom rituala.

Rituali i njihovo dejstvo

Najjednostavniji pristup ritualima otvara lični doživljaj. Za ljude našeg doba koje veruje u nauku to je, međutim, postalo teško jer nauka dosad nije bila u stanju da objasni delotvornost rituala. Zvanična prirodna nauka ne može tu da ponudi čak ni neki teorijski pristup koji bi obećavao uspeh. Jürg fon Ins, koji se u svojoj disertaciji na naučni način bavio ritualima, tim povodom kaže: „Oni koji ulaze u ritualnu stvarnost istovremeno, međutim, silaze s trona naučne objektivnosti.“* Mada nauka s visine svoga „trona“ ne nalazi

---

* Jürg von Ins, *Ekstase, Kult und Zeremonialisierung* [Ekstaza, kult i uvođenje ceremonija], Ciri, 1979.

pristup ovoj tematici, ne može biti više nikakve razumne sumnje da se pomoću rituala postižu duboka i dalekosežna dejstva. Tako, recimo, ritualnim izbacivanjem iz plemena šamani mogu da osude na smrt saplemenike koji su prekršili neki tabu. Mada i dalje odličnog telesnog zdravlja, oni koji su na taj način osuđeni umiru u roku od nekoliko sati. Slične pojave potvrđene su i kod vudua i drugih rituala. Na suprotnom polu nalaze se izlečenja postignuta ritualima, koja su u svim vremenima tako iscrpno dokumentovana da čak ni naučnici više ne mogu ozbiljno da ih ospore. Čak i najstrože naučne provere pokazuju da se i u hrišćanskom okruženju, recimo u Lurdu, često događaju ritualna isceljenja.

Objašnjenje koje bi bilo najbliže načinu razmišljanja prirodnih nauka proizilazi iz otkrića Ruperta Šeldrejka koja se odnose na morfogenetska polja.* Šeldrek je na svom stručnom području, u biologiji, odlučio da, sledeći pretenziju da se sve može naučno objasniti, istraži nerazumljive pojave koje se neprestano javljaju prilikom eksperimenata. Pritom je ustanovio da postoji niz pojava koje su na čudan način neobjašnjive, ali se zapravo međusobno slažu. Prilikom eksperimenta kojim su hteli da razjasne pitanje da li se stečeno znanje nasleđuje, naučnici su obučili pacove da za kratko vreme pronađu izlaz iz lavirinta. Te pacove zatim su međusobno ukrštali i ustanovili da njihovi mladunci mogu da reše zadatak za isto vreme kao i roditelji. Time je naizgled dokazano da se stečeno znanje nasleđuje. Drugi naučnici u drugom delu sveta, međutim, nisu u to poverovali, pa su ponovili eksperiment. U lavirintu istih razmera njihovi pacovi su, međutim, već od samog početka uspevali da savladaju lavirint za isto vreme kao i oni koji su

---

* Rupert Sheldrake, *Das schöpferische Universum* [Stvaralački univerzum], Minhen, 1991.

to naučili, i oni koji su to znanje zatim nasledili. Koliko god puta eksperiment bio ponavljan, a pacovi učeni da postignu još bolje vreme u savladavanju lavirinta, rezultat je ostajao jednako zapanjujući: svi pacovi na svetu uvek su imali isti nivo sposobnosti, i to očigledno bez bilo kakvih uobičajenih mogućnosti međusobnog opštenja. Mora da su ipak bili u nekoj vrsti komunikacije (od latinskog *communis* – zajedno), mada ona logički i kauzalno nije razumljiva, jer njihovo zajedništvo nije moglo da se porekne. Pošto je sabrao još takvih zapanjujućih rezultata, Šeldrejk je formulisao svoju teoriju oblikotvornog polja koje veze prenosi na proizvoljnu udaljenost, i to trenutno, ne oslanjajući se pritom na materijalne strukture.

Ruska vojna istraživanja došla su do ništa manje zapanjujućeg rezultata. U okviru eksperimenata koji su za cilj imali potpuno bezbedno prenošenje obaveštenja i informacija, izveden je sledeći surov eksperiment: zečici su neposredno po koćenju oduzeti mladunci i smešteni u podmornice u vrlo udaljenim delovima sveta. U određenim, tačno utvrđenim vremenskim trenucima mladunci su ubijani, a kod majke su vršena fiziološka merenja. Podaci dobijeni tim merenjem nedvosmisleno su pokazali da je majka istog trenutka osećala da je neko od njenih mladih ubijeno. I tu se mora poći od postojanja veze koja se ne oslanja na materiju, niti joj je potrebno vreme za prenošenje informacija. Dosadašnja naučna slika sveta koju je stvorila biologija nije, međutim, predviđala tako nešto.

Sličan fenomen kod ljudi je takozvano kinestetsko opažanje između majke i njene novorođene dece. Majke čak i u snu reaguju i na najmanje zvučne signale svojih beba, dok će prečuti mnogo glasnije zvuke iz drugih izvora. Amerikanac Konden [Condens] je pomoću ubrzanih snimaka

visoke rezolucije uspeo da dokaže da su ljudi koji međusobno komuniciraju povezani takozvanim mikropokretima. Pritom osobe koje komuniciraju uopšte ne opažaju te majušne pokrete, mada su oni uočljivi na filmu. Pri čemu se ne radi o reakcijama na ono što se čuje, nego o istovremenom treperenju koje nije utvrđeno jedino kod autistične dece, dok se inače javlja kod svih ostalih ljudi.

Prema dosadašnjim naučnim saznanjima, sve te pojave uopšte ne bi mogle da postoje, ali one su ipak dokazane. Svojom idejom nematerijalnih polja koja prenose informacije i obrasce ni Šeldrejk, doduše, ne daje logično objašnjenje, ali ipak daje određeni opis i okvir tih pojava.

Zamisao da polja ili slike daju strukturu našoj stvarnosti pomaže da se uvede red i u čitav niz drugih dosad neobjašnjivih pojava. Pomoću nje možemo bolje da shvatimo mnogo toga u oblasti embriologije. To je i objašnjenje zašto u veštačkim kulturama ćelije neograničeno bujaju, ali ne formiraju odgovarajuća tkiva i organe – naime, u tim kulturama im očigledno nedostaje slika, plan gotove strukture. Na taj način takođe dobija objašnjenje činjenica da zasićeni hemijski rastvori često ne mogu da kristališu, ali čim kao uzor dobiju jedan jedini kristal – gotovo eksplozivno počinju da kristališu. Informaciona polja omogućavaju da se razume i delovanje homeopatskih visokih potencija, kao i delovanje vakcina i posle mnogo godina, kad u organizmu gotovo da uopšte više nema antitela. Kao i kod homeopatije, i tu je očigledno dovoljan jedan jedini i dalje prisutan odbrambeni molekul kao uzor, to jest informacija. Slike koje su jednom puštene u svet očigledno mogu da deluju sve do materijalne ravni – na način koji nam dosad još nije logično objašnjiv i zaobilazeći vreme jer mogu da postanu delotvorne svuda istovremeno. Tajna možda leži u *informaciji*. Ona prenosi

sadržaj preko prostorne forme, to jest prostornog oblika. Određenu analogiju predstavljao bi građevinski plan neke kuće, koji najpre postoji samo u glavi izvođača građevinskih radova. Bez tog plana ne može da se gradi, mada je on potpuno nematerijalan i ne ulazi direktno u samu građevinu. On, međutim, postoji od početka do kraja i deluje istovremeno na sve delove kuće.

Šeldrejk je svojom teorijom možda prinudio biologiju na onaj korak koji je nova fizika načinila još početkom XX veka, kad je odbacila kauzalnost u korist sinhroniciteta. Fizika je tada ustanovila da se majušne, takozvane fazno zaključane čestice, a to su čestice koje potiču iz istog događaja i iz istog izvora, uvek javljaju u paru i da se jedna prema drugoj odnose kao slika u ogledalu. Ako se na neki način utiče na osobine jedne od njih, istog časa menja se i ona druga, mada joj ništa nije učinjeno. Obe čestice čine sve da bi uzajamno i dalje ostale u odnosu slike u ogledalu. Mada je i to već bilo dovoljno neobjašnjivo, otkriće da između paralelnih promena ne prođe nimalo vremena konačno je razbilo dotadašnje shvatanje sveta u fizici. Uobičajeno prenošenje informacija uopšte nije dolazilo u obzir kao objašnjenje. U tom trenutku mnogi fizičari odbacili su svoj otpor novoj slici sveta koja se pojavila i priznali sinhronicitet kao presudan princip, nadmoćan nad kauzalnošću. Englez Džon Bel [John Bell] dokazao je da to ne važi samo u subatomske oblasti, nego i uopšte, za čitav stvoreni svet. Ako taj svet, kako astrofizičari tvrde, potiče iz jedne jedine eksplozije, velikog praska, sve njegove čestice moraju da budu sinhrono povezane. To nas, međutim, dovodi do spoznaje iz hinduističkih Veda i budističkih sutri, naime – da je u ovom stvorenom svetu sve međusobno povezano, ali ne kauzalno, nego sinhrono.

Ako pođemo od te osnove, lako se uklapa i delovanje obrazaca. Rituali bi, prema tome, gradili polja koja postoje i deluju bez materijalnog posredovanja i nezavisno od vremena. Polje se, sasvim očigledno, gradi kroz ponavljanje i tačno vršenje ritualnih obrazaca, a jednako je sigurno i da važnu ulogu igra energetski naboj koji nastaje zahvaljujući svesti. Zahvaljujući svesti, ritual se uvek iznova stvara u unapred datom okviru, pri čemu svako svesno opažanje utiče na ono što opažamo, kao što je to u međuvremenu potvrdila i savremena fizika. Tu leži i objašnjenje zbog čega rituali pozajmljeni iz stranih kulturnih krugova kod nas često nemaju gotovo nikakvog dejstva. Mi, naprosto, uopšte ne možemo da ih opazimo i doživimo kao istinite i stvarne jer za nas oni to još nisu. U početku nam često nedostaje i sposobnost tačnog oponašanja, ključ ne odgovara u potpunosti bravi, pa se stoga ni brava ne otvara na delotvornom nivou. A stoga, opet, ne dolazi do izražaja ni faktor jačanja kroz ponavljanje. Naposljetku često uopšte nije ni moguće nastajanje svesnog naboja jer simboli rituala ne nailaze na rezonancu, satreperenje kod učesnika. Očigledno je da imamo prirodan pristup osnovnim simbolima one kulture u kojoj smo rođeni. Njihovo prepoznavanje lakše nam pada i samo oni izazivaju u nama onu unutrašnju rezonancu koja je kod rituala od suštinskog značaja. S tuđim simbolima i obrascima moramo pak najpre da se povežemo tokom dugog unutrašnjeg procesa. Tuđih rituala se, međutim, mahom ne držimo dovoljno dugo jer već od početka ne deluju baš naročito na nas.

Prvi korak pri izgradnji novog polja uvek je najteži, kao što kaže i narodna poslovice („Svaki početak je težak“), a svako to zna i iz sopstvenog iskustva. Nasuprot tome, ako je polje već izgrađeno, njegova stabilnost je upečatljiva. Prvi

plivački pokreti u novom elementu – vodi – užasno teško nam padaju. Ali kad jednom naučimo da plivamo, znaćemo to zauvek. Čak i ako čovek nije plivao deset godina, ta sposobnost negde i nekako ostaje sačuvana u njemu. Pitanje je, međutim, gde se ona zapravo čuva. U čovekovom telu nema više ni jedne jedine ćelije koja je postojala pre deset godina; telesne ćelije su zamenjene, a čak i u nervnim ćelijama su kroz razmenu materija obnovljeni svi njihovi sastavni delovi. Međutim, obrazac „plivanja“ ostaje sačuvan, bez materijalne osnove i relativno nezavisno od proteklog vremena. Faktor vremena, pritom, igra doduše izvesnu, ali u krajnjoj liniji ipak podređenu ulogu. Ako deset godina nismo plivali, obrazac će donekle izbledeti. Na sličan način blede i rituali koji se već dugo ne izvode, ili koji se više ne izvode svesno.

Svest je energija koja pokreće motor rituala. I to odgovara našem svakodnevnom iskustvu. Niz radnji koje svesno izvodimo utiskuje nam se u pamćenje brže nego ako ih samo mehanički oponašamo. Ali čak i jednostavno majmunsko oponašanje dovodi do nastanka pouzdanih obrazaca, i to ne samo kod malih majmuna. Svojim postupcima sasvim očigledno utičemo na svoju unutrašnju i spoljnu stvarnost. Uticaj na unutrašnji svet jasno nam pokazuje sve unutrašnje sposobnosti, dok uticaj na spoljni svet vidimo u mnogim drugim prilikama. Činjenica da u našoj zemlji* većina ljudi najbolje vlada prsnim plivanjem i da kad se pomene pojam „plivanje“ zapravo pomišlja samo na tu vrstu plivanja, mada je, recimo, kraul mnogo delotvorniji plivački stil, povezana je s ovdašnjim kolektivnim poljem. Polje nastalo u nekom hramu ili katedrali, gde je tokom dugog vremenskog razdoblja mnogo ljudi isključivo meditiralo i molilo se, osećaju i neiskusni posetioci, pa čak i nevernici.

---

* Odnosi se na Nemačku, ali i za Srbiju verovatno važi isto. (Prim. prev.)